

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים עצמאיים

הוראות

א. משך הבחינה: שעותיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה חמישה פרקים.

פרק ראשון	–	פיוט ושירת ימי הביניים	(12×2)	–	24 נקודות
פרק שני	–	מחזה	(20×1)	–	20 נקודות
פרק שלישי	–	שירה חדשה	(12×2)	–	24 נקודות
פרק רביעי	–	פרוזה (סיפור חסידי, סיפור קצר, רשימה)	(10×2)	–	20 נקודות
פרק חמישי	–	נובלה וספרות מתורגמת	(12×1)	–	12 נקודות
סך הכול				–	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתובת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – פיוט ושירת ימי הביניים (24 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 1–4: על שאלה אחת מן הפיוט (שאלות 1–2) ועל שאלה אחת משירת ימי הביניים (שאלות 3–4) (לכל שאלה – 12 נקודות).

פיוט

ענו על אחת מן השאלות 1–2.

1. קראו את הפיוט שלפניכם, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה / ר' ינאי

וּבִכְן וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה

אֶז רַב נָסִים הַפְּלִאתָ בַּלַּיְלָה

בְּרֹאשׁ אֲשֶׁמּוֹרוֹת זֶה בַּלַּיְלָה

גַּר צֶדֶק נִצָּחֲתוֹ כְּנִחֲלֶק לוֹ לַיְלָה

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה

דִּנְתָּ מֶלֶךְ גֶּרֶר בַּחֲלוֹם בַּלַּיְלָה

הַפְּחַדְתָּ אֲרָמִי בְּאֶמֶשׁ לַיְלָה

וַיִּשְׂרָאֵל יִשׁוּר לְאֵל וַיִּוְכַל לוֹ לַיְלָה

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה

זָרַע בְּכוֹרֵי פְתָרוֹס מִחֲצַת בַּחֲצִי בַּלַּיְלָה

חִילָם לֹא מָצְאוּ בְּקוֹמָם בַּלַּיְלָה

טִיסַת נָגִיד חֲרָשֶׁת סְלִית בְּכוֹכְבֵי לַיְלָה

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה

יַעֲזֵ מִחֲרָף לְנוֹפֶף אוֹוֵי הוֹבְשֵׁת פְּגָרִיו בַּלַּיְלָה

כָּרַע בֵּל וּמָצְבוֹ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה

לְאִישׁ חֲמוּדוֹת נִגְלָה רֵז חֲזוֹת לַיְלָה

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה

(שימו לב: המשך הפיוט וסעיפי השאלה בעמוד הבא.)

מִשְׁתַּכֵּר בְּכָלִי קֶדֶשׁ נִהְרָג בּוֹ
 בְּלִילָה
 נוֹשֵׁעַ מִבּוֹר אַרְיוֹת פּוֹתֵר בְּעֵתוֹתַי
 לִילָה
 שׁוֹנֵאָה נָטַר אֲגָגִי וְכָתַב סִפְרִים
 בְּלִילָה
 וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה

עוֹרֶרֶת נִצְחָהּ עָלָיו בְּגֵדֵר שְׁנֵת
 לִילָה
 פּוֹרָה תִּדְרֹף לְשׁוֹמֵר מָה
 מְלִילָה
 צָרַח כְּשׁוֹמֵר וְשָׁח אֶתָּא בְּקֶר וְגַם
 לִילָה
 וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה

קָרַב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא
 לִילָה
 רָם הוֹדֵעַ כִּי לֵף הַיּוֹם אֵף לֵף
 הַלִּילָה
 שׁוֹמְרִים הַפְּקִיד לְעִירָה כָּל הַיּוֹם וְכָל
 הַלִּילָה
 תֹּאִיר כְּאוֹר יוֹם חֲשֵׁכֶת
 לִילָה
 וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה

- א. בפיוט מוזכרים אירועים מן העבר של עם ישראל.
 הציגו שלושה אירועים כאלה, והסבירו את תפקידם בפיוט. (6 נקודות)
- ב. מהי המשמעות של הפזמון בפיוט זה, ומדוע אומרים את הפיוט דווקא בליל הסדר? הסבירו את דבריכם. (6 נקודות)

קראו את הפיוט שלפניכם, וענו על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

אם אָפֶס רַבֵּעַ הָקֵן / ר' אפרים ב"ר יצחק מרגנסבורג

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ

אם אָפֶס רַבֵּעַ הָקֵן. אֱהֵל שְׁכֵן־אִם
רָקֵן. אֵל נִאֲבָדָה עַל־פֶּן. יִשְׁלָנוּ אָב
זָמֵן:

פָּנִים לֹו תִפְּרִי. וְצִדְקוֹ לְפָנֶיךָ נִזְכִּיר.
צוֹיִתוֹ קַח־נָא אֶת־בְּנֶךָ יָקִיר. וְנִמְצָה
דָּמוֹ עַל־קִיר:

רַץ אֶל־הַנֶּעַר וְהַקְדִּישׁוּ. וְנִפְשׁוּ
קְשׁוּרָה בְּנִפְשׁוֹ. עֲטְרוּ בַּעֲצִים וְאִשׁוֹ.
וְנִזְרֵ אֱלֹהֵיו עַל־רֹאשׁוֹ:

יַחֲדִיד רַךְ הוֹקֵל כְּצַבִּי. עֲנֵה וְאָמַר
אָבִי. הִנֵּה־הָאִשׁ וְהַעֲצִים נָבִיא.
וּתְשׁוּרָה אֵין לְהָבִיא:

מִלִּין הִשִּׁיבוּ מִלֵּהֲבָהִילוֹ. עֲנֵה אָבִיו
וְאִמְרֵ־לוֹ. אֱלֹהִים יִרְאֶה־לוֹ. וְיִוָּדַע ה'
אֶת־אֲשֹׁר־לוֹ:

בְּמִצְוֹתֶיךָ שְׁנִיָּהֶם נִזְהָרִים. וְאֶחָדֶיךָ לֹא
מִהֲרָהִים. חָשׁוּ מֵאֵד נִמְהָרִים. עַל
אֶחָד הָהָרִים:

רְאוּ אִשׁ תִּלְוִלָה. מִהָרֹו עֲצִי עוֹלָה.
יַחֲד בְּאַהֲבָה כָּלוּלָה. יִשְׁרוּ בַּעֲרֶבְהָ
מִסָּלָה:

רְאֵה יַחֲד כִּי־הוּא־הָשָׂה. נָם לְהוֹרֹו
הַמְנַסָּה. אוֹתִי כְּכֹבֶשׂ תַּעֲשֶׂה. לֹא־
תַחֲמֹל וְלֹא תִכְסֶּה:

בִּי חֲפֹץ וְנִכְסָף. לְבָבִי לֹו אֶחָשֹׁף.
הָאִם תִּמְנַעֲנִי, סוֹף רוּחִי וְנִשְׁמָתִי
אֶלִּיו יֵאָסֹף:

יָדָיו וְרַגְלָיו עָקַד. וְחָרְבוּ עַלָיו פָּקַד.
לְשׁוֹמוֹ עַל־עֲצִים שָׁקַד. וְהָאִשׁ עַל־
הַמְזֻבָּח תּוֹקַד:

צֹאֵר פָּשַׁט מֵאֲלִיו. וְאָבִיו נָגַשׁ אֲלָיו.
לְשַׁחֲטוֹ לְשֵׁם בְּעַלְיוֹ. וְהִנֵּה ה' נָצַב
עָלָיו:

חָקַר אֶת־אֲשֹׁר נַעֲשָׂה. הָאָב עַל־בְּנוֹ
לֹא־חָסָה. לְבוֹ אֶל־כַּפְּיוֹ נָשָׂא. וַיִּרְא
אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֹׁר עָשָׂה:

קָרָא לְמִרְחָם מִשְׁחָר. תִּמְוֹר בְּנֶךָ
תִּבְחָר. הִנֵּה אֵיל אַחֵר. וַעֲשֵׂה אֵל
תִּצְחָר:

חֲלִיפִי אֶזְכָּרְתוֹ. תִּכּוֹן הַקְטָרְתוֹ.
וְתַעֲלֶה תִמְרָתוֹ. וְהִיָּה הוּא וְתִמְוֹרְתוֹ:

זָכְרוֹן לְפָנֶיךָ בְּשַׁחַק. לְעַד בְּסִפְרֹו
יוֹחַק. בְּרִית עוֹלָם לֹא־נִמְחַק. אֶת
אֲבִרָהֶם וְאֶת־יִצְחָק:

קוֹרְאֶיךָ בָּאִים לְקַד. בְּצִדְקַת עֲקִידָה
תִּשְׁקַד. צֹאנֶךָ בְּרַחֲמִים תִּפְקַד. פָּנֶי
הַצֹּאֵן אֶל־עֲקִידָה:

א. בפיוט זה באה לידי ביטוי הנכונות של אברהם ושל יצחק לבצע את העקדה.

הסבירו קביעה זו ובססו אותה על ארבע דוגמאות מן הפיוט (שתי דוגמאות לנכונות של אברהם ושתי דוגמאות לנכונות של יצחק). (7 נקודות)

ב. הציגו שלושה אמצעים אומנותיים בפיוט, והסבירו את תרומתם לבניית משמעותו.

(5 נקודות)

שירת ימי הביניים

ענו על אחת מן השאלות 3–4.

3. שְׁבִיָּה עֲנִיָּה / ר' שלמה אבן גבירול; צִיּוֹן הָלֵא תִשְׁאַלִי / ר' יהודה הלוי

לפניכם המחרוזת השנייה בשיר "שביה ענייה" ושלשה מן הבתים בשיר "ציון הלא תשאלי".
קראו אותם, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריהם.

שְׁבִיָּה עֲנִיָּה

לְכָל תַּכְלָה יֵשׁ קֶץ – / וְאִין קֶץ לְפָרְצִי!
כָּלוּ שְׁנוֹתַי / וְאִין מָתֵם לְמַחְצִי,
שְׁכַנְתִּי בְּגָלוֹת / טְבוּעָה בְּבָצִי –
וְאִין תּוֹפֵשׁ מְשׁוּט / אֲנִיָּה לְהוֹצִיא.
עַד אָנֶה, ה', / תִּאָּרִיךְ קִצִּי?
מָתִי קוֹל הַתּוֹר / יִשְׁמַע בְּאַרְצִי?
שִׁמְךָ עָלֵינוּ נִקְרָא, אֵל תִּנְחֲנוּ!
לָמָּה לְנִצָּח תִּשְׁכַּחְנוּ?

צִיּוֹן הָלֵא תִשְׁאַלִי

כּוֹס הַיְּגוֹנִים, לֵאט! הִרְפִּי מַעַט, כִּי כָּבֵד / מָלְאוּ כֶסֶלִי וְנַפְשִׁי מִמְרוֹרֶיךָ!
[...]
הֵם הַשְּׂמֵחִים לְשִׁלּוֹתְךָ וְהַכְּאֵבִים / עַל שְׂמֹתֶיךָ וּבָכִים עַל שְׁבָרֶיךָ;
מְבוֹר שְׂבִי שְׂאֵפִים נִגְדָּדְךָ וּמִשְׁתַּחֲוִים / אִישׁ מִמְקוֹמוֹ אֵלַי נִכַּח שְׁעָרֶיךָ,

- א. הסבירו כיצד הקשיים בגלות באים לידי ביטוי במחרוזת השיר "שביה ענייה", וכיצד הם באים לידי ביטוי בבתים מן השיר "ציון הלא תשאלי". (6 נקודות)
- ב. בחרו באחד מן השירים שלפניכם. כתבו מי הוא הנמען בשיר זה ומה נאמר בפנייה אליו, והסבירו כיצד הפנייה לנמען זה מתקשרת לרעיון המרכזי בשיר. (6 נקודות)

4. כְּתָנוֹת פְּסִים / ר' משה אבן עזרא

ענו על שני הסעיפים א-ב.

א. לפניכם הבית האחרון בשיר "כְּתָנוֹת פְּסִים". קראו את הבית, וענו על השאלה שאחריו.

מִי לֹא־יִשְׁתָּה יֵינוּ עָלָיו / הָאִישׁ הַהוּא יִשָּׂא חֲטָאוֹ!

הסבירו את התביעה מן האדם בבית זה. בתשובה הסבירו גם את התרומה של הארמז להבנת תביעה זו.
(7 נקודות)

ב. האם לדעתכם יש קשר בין התביעה שכתבתם עליה בסעיף א ובין החיים שלכם? הסבירו את דבריכם.
(5 נקודות)

פרק שני – מחזה (20 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 5-6.

לישרים תהלה / רמח"ל

5. ענו על שני הסעיפים א-ב.

א. לפניכם קטע מפתשגן המשל. קראו את הקטע, וענו על השאלה שאחריו.

וַיַּעֲבְרוּ הַיָּמִים וְכֵן הִתְאַוָּה לְקַח בֵּיתָה דְּמִיּוֹן וַיַּגְדִּילוּ וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ רֶהֱב. וַיֹּאמֶר תְּרַמִּית לְרֶהֱב:
אֲלֹכָה נָא וְאַגִּידָה אֶל הַמּוֹן לְאֹמֶר, הִנֵּה בֵּן אֶמֶת עוֹמֵד בְּבֵית דְּמִיּוֹן; הֲלֹא כִּי נִפְתָּה הוּא, וְנָתַן לָךְ תְּהִלָּה יְעוֹדֶת
אֲדוֹנֶיךָ לְאַשָּׁה.

כיצד מאופיינות בקטע הזה הדמויות דְּמִיּוֹן, תְּרַמִּית וְהַמּוֹן? הביאו מן המחזה עוד דוגמה לאפיון של כל אחת
מדמויות אלה (סך הכול – שלוש דוגמאות). (14 נקודות)

ב. האם לדעתכם יש קשר בין הדמויות האלה ובין החיים שלכם? הסבירו והדגימו את דבריכם. (6 נקודות)

6. לפניכם שני קטעים (1)–(2) מן המחזה "לישרים תהלה". קראו את הקטעים, וענו על השאלה שאחריהם.

(1) דברי סכלות:

גִּיל נְשָׁכָה הַיּוֹם, נְשָׁחַק לַפֶּחַד,
כִּי עוֹד כָּבֵד מְחַר נְמוֹת גִּם־יָחַד.
שְׂמֵחוּ, בְּנֵי תֵּבֵל, גִּילוּ וּשְׂמְחוּ!
וּבְעוֹדְכֶם חַיִּים מוֹת תִּשְׁכְּחוּ.
אֵל תִּחְפְּצוּ זִקְנָה טָרָם תִּזְקְנוּ,
כִּי דִי בַעֲתָה לַצָּרָה זֹאת לָנוּ.
רָעָה אֲשֶׁר עוֹדְנָה
לְהִיּוֹת עֲתִידָה, אֵל תִּחַתּוּ מָנָה.
הִתְעַבְּרוּ וּבְטָחוּ,
שְׂמֵחוּ, בְּנֵי תֵּבֵל, גִּילוּ וּשְׂמְחוּ!

(2) דברי שכל:

וּפְרִי אֲמוֹנָתָהּ
תִּמְצָא בַעֲתוֹ אֶתָּה,
מִכָּל־עֵמֶל נִפְשָׁהּ
תִּרְאָה וְתִשָּׁבַע סָלָה.
עַל עֲנִיָּה תוֹדָה כִּי תִגְאָלָה,
צָרוֹת אֲשֶׁר עָבְרוּ
גַם הֵן שְׂמֵחוֹת הֵנָּה
יִחָדּוּ בַיּוֹם טוֹבָה, כִּי גִיל תִּרְבִּינָה
כָּל־עַת אֲשֶׁר נִזְכְּרוּ.

בקטעים אלה באות לידי ביטוי השקפות עולם מנוגדות. הסבירו והדגימו קביעה זו. בתשובה הסבירו גם את ההבדל בין סוגי השמחה המתוארים בשני הקטעים.

פרק שלישי – שירה חדשה (24 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 7–9 (לכל שאלה – 12 נקודות).

7. לפניכם השיר "בטול" והבית האמצעי בשיר "צָרוֹר".

קראו את השירים, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריהם.

בטול / צ' יאיר

כְּבִיתִי בְּלִבִּי
אֶת כָּל מַאֲוִי,
מְחִיתִי מְרוּחִי
כָּל גְּעֻגּוּעִי,
רוֹקְנֹתִי אֶת נַפְשִׁי
מִכָּל רְצוּנוֹתִי –

אֲזִי צִקְתָּ רְצוֹנָךְ
בְּכָלִי הָרִיק,
זָרָם חֲפָצָךְ
בְּאֶפֶיק הַחֹרֵב,
וְגַחְלֹתִי הִכְבוּיָה –
גָּצָךְ שֶׁלֹּהֵב.

צָרוֹר / צ' יאיר

אֶף דָּבָק בְּרָגְלוֹ
שְׁמֵץ צָרוֹר
מַעֲפְרֵי הָאֲדָמָה –
לְשׁוֹא יִתְנַעַר
וְהִשִּׁיק אֲבֵרוֹתָיו
כְּפַעַם בְּפַעַם –

א. הסבירו את המשותף לשיר "בטול" ולבית מן השיר "צָרוֹר". (6 נקודות)

ב. בחרו בסמל באחד מן השירים ובמטפורה בשיר השני, והסבירו את תרומתם לבניית המשמעות של השיר.

(6 נקודות)

8. עֲרֵגָה / ה' תראל; מִי שֶׁשָּׁב... / מ' אלעי

ענו על שני הסעיפים א-ב.

א. "אמר רבי אבא בר זבדא: [ישראל] אף על פי שחטא – ישראל הוא" (סנהדרין מ"ד).

הסבירו כיצד רעיון זה בא לידי ביטוי בשירים "ערגה" ו"מי ששב...". (7 נקודות)

ב. לפניכם שני הבתים הראשונים בשיר "מי ששב...". קראו את הבתים, וענו על השאלה שאחריהם.

מִי שֶׁשָּׁב – מְעוֹלָם לֹא פָּרַשׁ,

פָּרִישְׁתּוֹ הִיָּתָה נְדוּדִים וְכָאֵב;

כְּעֵלָה בְּרוּחַ מְגוּרָל גָּרַשׁ,

וְתָמִיד מְשִׁתּוֹקֵק וְתָמִיד תָּאַב.

וְשִׁירוֹ – זַעֲקָה, וְצַחֲקוֹ אֲנָחָה,

יָכַר, יָכַר כָּל צַעַד שְׂצָעֵד,

בְּחִלּוּמוֹת אֶף חִי, וּמִזְכְּרוֹנוֹתָיו בָּכָה,

נִכְלָם מִמָּה שֶׁבִּידָיו אֲבָד.

הסבירו כיצד ערגה באה לידי ביטוי בבתים האלה מן השיר. (5 נקודות)

9. שיר שלא נלמד

קראו את השיר שלפניכם, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

ניסים שבכל יום / שולמית אורבך

על הנסים –
 שהלכתי בם בבלי דעת,
 שסככו עלי
 כענני כבוד שקופים
 ולא נשאתי ראשי

על הנסים –
 הנוטפים על כותרתי
 כטל שחרית
 וטעמם הנסתר
 מן שמים

על הנסים –
 שעוד יעטפו
 בנגיעת משי רכה
 ולא אדע לעולם
 היותי חבוקה בם

(שולמית אורבך, **שברי אור**, פרדס, תשפ"א, עמ' 71)

א. על פי שיר זה, הסבירו והדגו מדוע הדוברת אינה מבחינה ב"ניסים שבכל יום". (7 נקודות)

ב. הסבירו את התרומה של החזרה בשיר לבניית משמעותו. (5 נקודות)

פרק רביעי – פרוזה (סיפור חסידי, סיפור קצר, רשימה) (20 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 10–13: על שאלה אחת מסיפור חסידי (שאלות 10–11) ועל שאלה אחת מסיפור קצר או מרשימה (שאלות 12–13) (לכל שאלה – 10 נקודות).

ענו על אחת מן השאלות 10–11.

סיפור חסידי

השם המאיר – החוזה ובעל העגלה / וולדען

10. תארו שתיים ממערכות היחסים בסיפור, והסבירו את התפקיד של כל אחת מהן בסיפור.

11. תארו אחת מן הפעולות של בעל העגלה, והסבירו את התרומה של פעולה זו לעיצוב דמותו.

ענו על אחת מן השאלות 12–13.

סיפור קצר

12. אחד מאלה / הרב דוד זריצקי

תארו את התפתחות דמותו של הקבצן בסיפור, והסבירו את הקשר בין התפתחות זו ובין שם הסיפור: "אחד מאלה".

רשימה

13. סיפור על סיפור / א' חיות

ענו על שני הסעיפים א–ב.

א. על פי הרשימה "סיפור על סיפור", הסבירו מהו "סיפור של ממש". הדגימו את דבריכם. (5 נקודות)

ב. בחרו בסיפור אחר שלמדתם, והסבירו אם לדעתכם זהו "סיפור של ממש" על פי התנאים המנוסחים ברשימה "סיפור על סיפור". (5 נקודות)

פרק חמישי – נובלה וספרות מתורגמת (12 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 14–16.

נובלה

14. וולודיה נכסף להתפלל / הרב דוד זריצקי

ביצירות רבות הדמות המרכזית היא דמות מורכבת – היא מאופיינת בתכונות רבות, היא מתפתחת ומשתנה, יש ביצירה ביטוי לרגשות ולמחשבות שלה ועוד.

על פי קביעה זו, האם לדעתכם הדמות המרכזית בנובלה "וולודיה נכסף להתפלל" היא דמות מורכבת? נמקו והדגימו את דבריכם.

ספרות מתורגמת

המשורר / א"ו גונזלס

15. תארו יסודות של מתח ו/או של הפתעה בעלילת הסיפור "המשורר", והסבירו את תרומתם לבניית המשמעות של הסיפור.

16. מהו היחס שלכם כלפי הדמות המרכזית בסיפור "המשורר" – יחס של הערכה, הזדהות, חמלה, זלזול, ביקורת? נמקו והדגימו את דבריכם.

בהצלחה!